

Församlingen är centrum i kyrkans liv

Genom kyrkomötets beslut om nya strukturer har Svenska kyrkan fått en ny kostym med pastorat och kyrkoherde i centrum. Under 2013 ska allt förberedas och förtroendevalda väljas för att allt ska träda i kraft den 1 januari 2014. Nya strukturer och en ny organisation.

Ett av argumenten för nyordningen var att man får en samlad pastoral ledning. En kyrkoherde i varje stad kommer det att bli, med undantag av Stockholm och Göteborg. Det man hoppas på med denna samlade pastorala ledning är att man ska utnyttja resurserna bättre, och med resurser brukar man mena anställda, förtroendevalda, kyrkor och församlingshem.

Det har varit mycket diskussion och många meningar om hur kyrkans nya kostym ska se ut. Nu när besluten är fattade och håller på att förverkligas, flyttas fokus från själva klädedräkten till den kropp som ska iklädas dessa nya kläder. Och den kroppen är kyrkans alla församlingar, från de allra minsta till det ökande antalet stora församlingar.

Vid första påseende kan frågan om församlingar tyckas enkel. Församling är ett geografiskt begrepp, det avser ett område med lätt beskrivbara gränser; de utgörs av »stadens dike» som Einar Billing en gång formulerade det. Det senaste decenniet har dock sett stora förändringar, främst genom omfattande sammanslagningar av små församlingar utan egen ekonomisk och andlig bärkraft.

Antalet församlingar i Svenska kyrkan har på kort tid minskat med mer än ettusen ner till ca 1 440 stycken. Denna förändring har fått namnet »församlingsdöden», och som något positivt med den nu beslutade strukturreformen har det framförts att den skulle stoppa det man kallat församlingsdöd.

Här börjar komplexiteten anas. Församlingar har slagits samman, därför att de inte lyckats uppfylla de innehållsliga krav som kyrkoordningen anger för att ett område ska kunna kallas församling: nämligen söndaglig gudstjänst och församlingsbor som varit beredda att utgöra ett kyrkoråd.

När det nu anges att församlingsdöden kommer att stoppas med kyrkans nya struktur (undantag Malmö där ett antal församlingar försvinner för att passa den nya strukturen!), kan man fråga sig om det verkligen förhåller sig så. Kommer församlingar där kyrkogången varit skral, att få flera gudstjänstdeltagare och kommer fler församlingsbor att bli villiga att gå med i ett kyrkoråd den 1 januari 2014? Det troliga svaret på dessa frågor är Nej.

Bakom talet om stoppad församlingsdöd ligger att man ändrat på de innehållsliga kraven för att ett geografiskt område ska kunna kallas församling. Kravet på söndaglig huvudgudstjänst gäller inte längre församlingen, utan pastoratet, och till de nya församlingsråden kan väljas personer som bor utanför församlingen. Själva det geografiska området ska finnas kvar som församling, men utan de kännetecknen på vad en församling är som tidigare varit självklara.

Detta leder till att vi får ett antal enheter som kallas församlingar, men som inte uppfyller kyrkoordningens krav på vad en församling är. Beteckningarna blir vilseledande och otydliga.

I strukturutredningen talades det om att den nya organisationen skulle innebära en förenklad organisation. I fråga om församlingarna blir det tvärtom, eftersom vi kommer att få två slags församlingar: dels de som firar söndaglig gudstjänst, dels de som inte gör det. Det vore mycket bättre om de senare kunde kallas distrikt.

Vad är då en församling egentligen? Kan en församling dö i någon annan mening än att den inte längre är ett särskilt geografiskt område? De senaste åren har t.ex. ett antal kyrkor tagits ur bruk, de senaste är S:t Petri kyrka i Eskilstuna och S:t Mikael's kyrka i Södertälje och de har varit kyrkor i varsina distrikt.

Kan man tala om att församlingar dött i det sammanhanget, när en distriktskyrka tas ur bruk? Frågorna blir många när man väl börjar granska hur det ser ut, och den nya kyrkliga organisationen har inte gjort frågorna färre.

Det man i varje fall kan konstatera är att det skett och sker en förskjutning i synen på vad en församling är, där de innehållsrika kriterierna – gudstjänst ska firas, kyrkoråd ska finnas – skjuts i bakgrunden medan församling som geografiskt område tycks få större betydelse.

Det finns en spänning mellan dessa två församlingsbegrepp, församling som geografiskt område och församling som gudstjänstgemenskap. Denna spänning kan man se i Kyrkoordningens inledning till avsnittet om församlingarna, där det sägs att »Svenska kyrkan har en rikstäckande indelning i territoriella församlingar som pastorala områden.» Beskrivningen av församlingen som ett pastoralt område, syftar inte på de geografiska gränserna utan på det som i samma text anges som församlingens uppgift, att fira gudstjänst, bedriva undervisning, utöva diakoni och mission.

Två synsätt i synen på vad en församling är bryts alltså mot varandra: församlingen som territorium eller som gudstjänstgemenskap. Under tidigare århundraden har dessa båda synsätt kompletterat varandra – den territoriella församlingen har samtidigt varit en gudstjänstgemenskap. Detta är inte längre lika självklart, och orsakerna till att det blivit så är många: landsbygdens avfolkning, den minskade dopfrekvensen, minskningen i gudstjänstdeltagande. Och de nedåtgående kurvorna tycks ännu inte ha börjat plana ut. Visst finns det ett områdesansvar, men ju mer kyrkan förflyttar sig från den kommunala sfären till att vara en aktör i civilsamhället, desto viktigare är och blir de grupper av människor som söndag efter söndag firar gudstjänst.

Det var så församlingarna växte fram en gång för längesedan, när människor sökte sig samman (därav »socken»), byggde kyrka och avlönade präst. Det viktiga var att mässan firades, barnen döptes, brudparen vigdes och de döda begravdes. Att församlingen så småningom fick gränser i geografin var mer en praktisk åtgärd än en teologisk nödvändighet.

Kyrkoherdarna ska nu stå för den samlade pastorala ledningen i pastoraten och församlingarna, heter det. Detta samtidigt som de pastorala enheterna blir större. Frestelsen i

detta blir att man gärna uppfattar församlingarna som ett utflöde ur pastoratet, en verksamhet för vilken den större och bärande enheten har ansvaret. Men ett pastorat är inget annat och inget mer än församlingar som gått samman för att samverka. En verklig pastoral ledning i den nya situation som kyrkan lever i efter beslutet om nya strukturer handlar om att låta det som sker i församlingarna vara centrum – inte om att chefsbyråkraten ska vara prästvigd. Att gudstjänst firas söndag efter söndag, att ordet förkunnas, att sakramenten utskiftas i de levande trosgemenskaper som alltid kallats församlingar det är kyrkans fundamentala och bärande verklighet. Hur stora pastoraten än blir, är det i församlingen som kyrkan lever sitt liv.